

YTTRANDE

2011-08-10

Miljödepartementet
106 48 STOCKHOLM

Gävleborgs Fäbodförening, GFF, ingår i Länsstyrelsens viltförvaltningsdelegation i Gävleborgs län, VFD X. Beslutet om svaret är taget i styrelsen för GFF efter föredragning av ordinarie ledamoten i VFD X, Birgitta Höglund och utredningsansvarige Kelvin Ekeland. Birgitta Höglund har styrelsens förtroende att underteckna remissvaret tillsammans med sekreteraren Calle Höglund.

Remissvar: Rovdjurens bevarandestatus SOU 2011:37

Remiss 2011-05-04; Delbetänkande av rovdjursutredningen Dnr M2011/1767/Nm

GFF lämnar följande synpunkter (nio sidor + bilaga) på SOU 2011:37; Rovdjursutredningens delbetänkande. Yttrandet söker följa delbetänkandets disposition.

Sammanfattning

- Ett övergripande grepp om bevarande fattas liksom förklaring om hur motsättningar mellan olika skyddsintressen ska lösas.
- En konstruktiv jämförelse mellan Konventionen om biologisk mångfald: CBD, Bernkonventionen, EU:s Art- och habitatdirektiv och nationella miljö kvalitetsmål saknas.
- Konventionen om biologisk mångfald är särskilt viktig för fäbodkulturen och bevakande av fäbodbrukets särställning som bärare av traditionell ekologisk kunskap enligt CBD artikel 8j och relaterade frågor, främst artikel 10, är.
- Resonemang saknas om villkor för och möjligheter till undantag från EU:s direktiv.
- Redovisningen av vargens bevarandestatus är komplicerad, men onödigt oklar.
- Uppfattningen om vargens genetiska problem redovisas inte övertygande.
- Förvaltning genom akut skydds jakt omedelbart vid störning och därutöver en professionell förvaltnings jakt (*anställda jägare*) önskas för åtminstone varg och björn.
- Tolkningen av *naturligt* utbredningsområde är diskutabel.
- Förvaltnings jakt på björn ska främst inriktas på inte könsmogna (*vandrande*) individer och hanar.
- Internationell samverkan måste spänna över ett bredare fält än zoologisk och viltbiologisk forskning
- Ett samlat centrum för kunskap om utmarksbruk behövs.
- Med syftning bland annat på den övergripande betydelse Konventionen om biologisk mångfald, CBD, har för bevarande av arter och livsrum lämnar GFF ett eget förslag på *Fäbodbrukets bevarandestatus*. Detta kräver beaktande.

- **Gynnsam bevarandestatus**

Sveriges rovdjurspolitik utgår från EU:s naturvårdspolitik och omramas av Art- och habitatdirektivet. Art- och habitatdirektivet utgår i sin tur från Konventionen om Biologisk Mångfald, CBD, som Sverige ratificerade redan 1993, snabbt och införlivade i miljöarbetet.

Postadress
c/o Ljusdalsbygdens museum
Museivägen 5
827 30 LJUSDAL

E-post sekreterare calle.hoglund@telia.com
Internet www.xfabodar.se
Organisationsnummer 88 55 01-2632
Plusgironummer 430 24 37-1

Utredningen uppmärksammar inte CBD och inte heller kopplingarna mellan CBD och direktivet. Därtill finns Bernkonventionen, som rör fler än EU-medlemmar, nära anknuten. Bristen på överblick begränsar framställningen. Art- och habitatdirektivet inskränker sin uppgift att säkerställa den biologiska mångfalden till bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter. CBD tar ett helhetsgrepp då det gäller att trygga den biologiska mångfalden, vilket ger ett helt annat perspektiv än som åstadkoms med de skygglappar EU:s direktiv bildar. De 16 nationella miljö kvalitetsmålen utgår från CBD. Den bärande tanken är att främja en vilja att bevara all biologisk mångfald, genom att ta tillvara och utveckla metoder för att nyttja naturens levande resurser, såväl det vilda som det tämjda, på ett hållbart sätt samtidigt som nyttan ska fördelas rättvist.

För beställaren av utredningen är *Gynnsam bevarandestatus* en teknikalitet eller byråkratisk formel, som tyvärr utredningen accepterar. Med en felsyn på faktiska förhållanden (åtminstone beträffande varg) bestäms de aktuella arternas biogeografiska regioner på nationalstatlig grund. Dock nämns att riktlinjerna uppmanar (medlemsländer i EU) till att göra gemensamma bedömningar då det finns gränsöverskridande populationer och att åstadkomma samordnade förvaltningsplaner. Hur detta skett redovisas inte tydligt.

- **Vargens bevarandestatus**

Eftersom vargen är det för fäbodbruk besvärligaste rovdjuret är dess status också intressantast sett från fäbodbrukarnas synpunkt. Utredningen anser att vargens bevarandestatus inte är gynnsam i Sverige och menar att inavelsgraden är det avgörande problemet. Som ett tillfälligt referensvärde (*populationsstorlek inom utbredningsområde*) för Sverige föreslår utredningen 450 vargar.

Bedömningen är svagt underbyggd.

Det har funnits ett sammanhängande utbredningsområde för varg över större delen av Europa och Asien. Den biogeografiska regionen är således i realiteten mycket stor. I Skandinavien var vargen näst utdöd i början av 1960-talet. Det nuvarande beståndet, som trots förvaltande beskattning i form av kvoterad allmän jakt, uppgår till ca 300 individer har sitt ursprung i tre invandrande vargar under 1980-talet; en hundrafaldig ökning på ett två decennier. Årlig tillväxt är beräknad till 17 %. Trots att en stationär förekomst inte är önskvärd i renskötselområdet har nya spontana invandringar av varg skett till de delar i mellersta Sverige, söder om renskötselområdet, där varg finns stationärt och reproducerande. Statistiskt kan man räkna med en ny invandrad varg vart femte till vart åttonde år.

Utredningen bortser från den reella biogeografiska regionen, som omfattar stora delar av Europa och Asien, och begränsar sin värdering till den svenska nationen. Norge nämns men hör inte till EU. Hur stort det skandinaviska vargbeståndet behöver vara finner man vara beroende av det genetiska utbytet med bestånd i Finland och Ryssland. Man spekulerar i minskat genflöde och föreslår 450 vargar för att få tillräcklig genetisk variation.

För att få kraven på ett livskraftigt vargbestånd objektivt redovisade har en internationell panel gått igenom den vetenskapliga litteraturen på området. Panelens rapport är svårtillgänglig eftersom den inte finns i svensk översättning. Utredningen har fått uppfattningen att det skandinaviska vargbeståndet aldrig kan bli livskraftigt om inte inavelsgraden minskar.

Postadress
c/o Ljusdalsbygdens museum
Museivägen 5
827 30 LJUSDAL

E-post sekreterare calle.hoglund@telia.com
Internet www.xfabodar.se
Organisationsnummer 88 55 01-2632
Plusgironummer 430 24 37-1

Ofta kan experters specialiserade vetande hota dess objektivitet. Snäv kunskap hindrar vidsyn.

GFF har tidigare fört fram uppfattningen att rovdjursstammarnas utveckling måste ses i ett biogeografiskt eller landskapsekologiskt sammanhang där varje biologisk population ses i förhållande till övriga delar i det gemensamt tillgängliga livsrummet. Innan en art börjar skötas för att få sin ställning stärkt måste livsrummets möjligheter att hysa en population bestämmas. En jämförelse med norsk problemsyn är intressant.

Där brister det i svensk rovdjurspolitik och i utredningens underbyggnad för sitt arbete.

Frågan om vad inavel verkligen innebär för hunddjur har inte fått tillräckligt bred belysning. GFF delar inte uppfattningen att akuta åtgärder krävs för att eliminera inavelsproblemet. Ett lugnt och metodiskt arbete gynnar såväl rovdjursförvaltningen i stort som dess ekonomi. Det gäller en art (*Canis lupus*), som genom medveten inavel fått den förmodligen största variationen vi känner. Det bortfall som sker genom effekter av inavel är ett led i det naturliga urvalet och för anpassning till aktuellt livsrum. Med ren förvaltningsjakt (*anställda jägare*) kan egenskapen gynnas. Den vargstam som finns i Sverige borde få möjlighet att utan genetiska manipulationer långsiktigt överleva i landet med de naturliga förutsättningar som erbjuds. Först då kan man med fog tala om *naturligt utbredningsområde*. Hänsyn krävs naturligtvis till rennäring, fäbodkultur och annan traditionell drift i de antropogena ekosystem vargstammen blir en del av. Beskattning av varg ingår därför i förutsättningarna. Förvaltningsjakt måste av djurägare upplevas som ett reellt skydd.

Risken att vargen kan försvinna från landet, exempelvis i avsaknad av genetiskt inflöde eller brist på goda livsmiljöer, kan tas eftersom arten som sådan inte är hotad inom sin faktiska biogeografiska region. Konsekvenserna av detta måste accepteras, även av EU, ifall det visar sig riktigt. Däremot vinnas globalt sett, ovärderlig kunskap grundad på empiriska studier, för bevarande av biologisk mångfald. Sådana insikter krävs för analyser av vad som fordras för en långsiktigt livskraftig eurasisk vargpopulation i världen. Ett sådant försök i full skala torde av många, även skeptiska till varg, uppfattas som ett meningsfullt test på om dagens Sverige har naturliga miljöer med sådan ekologisk livskraft att varg utan manipulationer kan fortleva där och långsiktigt bilda livskraftiga bestånd. Kanske får vi en skandinavisk vargart, särskilt anpassad till våra förhållanden och jämförbar med lokala stammar i södra Europa.

- **Björnens bevarandestatus**

Utredningen anser att björnens bevarandestatus är gynnsam i Sverige. Referensvärdet (*populationsstorlek inom utbredningsområde*) för Sverige föreslås vara 1800 björnar. Bedömningen förefaller relevant. Dagens tal är 3 200 men det är svårt att i realiteten avgöra populationens storlek eftersom spårning på snö utsluts på grund av att björnen går i ide.

Utbredningen skiljer sig mellan könen. Honor finns i huvudsak i tre regioner; en i Dalarna, Gästrikland, Hälsingland och Härjedalen, en i ett norra Jämtland, Västernorrlands och Västerbottens län samt en med två områden i Norrbottens län. Hanar rör sig över större ytor och då också mellan regionerna. Hanar kan också vandra in från Finland men där är björnstammen svag i gränstrakterna. I norska Finnmark finns en avskild population med viss genetisk skillnad mot de sydliga grupperna. Historiskt har björn förekommit även i södra

Postadress
c/o Ljusdalsbygdens museum
Museivägen 5
827 30 LJUSDAL

E-post sekreterare calle.hoglund@telia.com
Internet www.xfabodar.se
Organisationsnummer 88 55 01-2632
Plusgironummer 430 24 37-1

Sverige. Utredningen noterar att det närvarande utbredningsområdet fungerar som referensvärde för utbredningsområdet.

En kraftig tillväxt har skett sedan 1930-talet då det bara fanns ett hundratal björnar i Sverige. Årlig tillväxt är beräknad till 4,5 %. Allmän licensjakt sker och årskvoten ligger nära 300 björnar. Referensvärdet för den svenska populationen anges av utredningen till 1 800.

För fäbodbrukets del medför björnförekomst påtagliga störningar. Dessa bedöms dock som mer möjliga att hantera än närvaro av varg. En allmän erfarenhet bland fäbodbrukare är att en medveten bortskjutning av slagbjörnar (*björnar med betesdjur som bytesdjur*) har gett en förhållandevis beskedlig stam, som mer än andra är vegetarianer. Ett önskemål från fäbodbrukets sida är en effektiv, samhällelig skydds jakt, som fortsätter jakten på störande individer. Utom akut skydds jakt omedelbart vid störning föreslår GFF därför en professionell förvaltnings jakt (*anställda jägare*) med en årlig beskattning på ca 500 individer, främst hanar och inte könsmogna (*vandrande*) ungdomar.

- **Järvens bevarandestatus**

Järvens påverkan på fäbodbruket är för närvarande obestämmd. Beståndet visar dock på god tillväxt och utbredningen ökar. Utredningen anser emellertid att järvens bevarandestatus ännu inte är gynnsam i Sverige. Som ett referensvärde för Sverige föreslår utredningen 850 järvar. Utredningen anser att nuvarande utbredningsområde i det skandinaviska fjällområdet är tillräckligt för att uppnå gynnsam bevarandestatus. Referensvärdet bör ligga på en nivå som är tillräcklig för långsiktig överlevnad.

Utanför renskötselområdet har sedan 1999 registrerats åtta föryngringar i skogslandet mellan Västernorrlands och Gävleborgs län. Stor uppmärksamhet måste riktas på hur järven här agerar nära fäbodar och tillsammans med djur på skogsbete. Erfarenheter från Norge antyder problem för mindre djur som får. För Sveriges del är detta alarmerande eftersom det finns en tendens inom fäbodbruket mot icke mjölkande kreatur (*rekryteringsdjur och får*) samt getter.

- **Lodjurets bevarandestatus**

Lodjurets bevarandestatus är gynnsam. Populationen är samlat boreal och alpin. Dess inverkan på fäbodbruket är påtaglig men stabil. En ökning som påverkar fäbodbruket är oacceptabel. Sverige har ca 1 500 lodjur. Referensvärdet bör enligt utredningen vara 1 200 individer

Den svenska populationen är en del av en skandinavisk, som har ett visst genutbyte med den finska. Historiskt har utbredningen varierat starkt och jakt och tillgång till bytesdjur bör ha varit de främsta regulatorerna. Områden med fäbodbruk kan med tanke på bevarandestatus och utbredningsområde undantas från föreslaget referensområde. Detta ger ändå en areal tillräcklig för att upprätthålla en gynnsam bevarandestatus. Utredningen anser att det är onödigt, att för att nå en gynnsam bevarandestatus, sätta det maximalt möjliga livsutrymmet som referens för utbredning. Därför kan stora hänsyn tas till fäbodbruket.

- **Fäbodbrukets bevarandestatus**

"Rovdjursetablering kan ibland motverka bevarandet av andra arter som har stor betydelse för den biologiska mångfalden. Det gäller bl. a. i fäbodbruket. Rovdjurens närvaro kan försvåra arbetet med att hålla liv i utrotningshotade tamdjursraser liksom av sällsynta växtarter på betesängar som hålls öppna genom fäbodbruket.

En stor del av det vi vill bevara genom naturvården är kulturmarker med höga biologiska värden. Naturvården måste kunna se och värdera helheten och undvika att isolera olika naturvårdsprojekt från varandra."

Rovdjuren och dess förvaltning, SOU 2007:89, sidan 590

Den norske forskaren Lars Reinton formulerade 1955 i skrift följande elementära definition:

"Fäbodbruk karaktäriseras av att en gård har sina kreaturs sommarbete på en plats så långt ifrån gården att där krävs både byggnader och fast personal. Syftet är att öka betes- och slätterarealerna och därmed kunna föda fler kreatur över vintern."

Utbredning och förekomst

Region

Till den nordiska fäbodkulturens särart, inklusive den finska, hör att denna är den enda företrädaren för fäbodkultur på västlig taiga (*boreal region enligt Rovdjursutredningen*). Västlig taiga är en nordlig, mycket variabel naturtyp, oftast med dominans av barrträd men med inblandning av löv som björk, rönn, asp och sälg, vilka också indikerar hävd (*hävdträd*). Den västliga taigan har i stor omfattning påverkats av betesdjur och bränder. De senare har varit antingen spontana eller styrda i syfte att förbättra betesutbytet. Närmast fjällen och i vissa höjdlägen har det dock sällan brunnit.

Referensvärde

Fäbodkulturen idag är en spillra, i Sverige kanske två promille, av vad som fanns under 1800-talet. Den stora betydelse ett levande fäbodbruk har kan emellertid inte nog betonas. Det innebär att mark och byggnader används på ett sätt som de var avsedda för och att stora värden i landskapet kan vidmakthållas. Bönder som fortfarande driver fäbodar bidrar till turismens förutsättningar. På de fäbodar där mjölkhantering fortfarande sker behålls också kunskap om en matkultur med stark historisk och lokal förankring. Fäbodbrukarnas arbete gör att fäboden blir en del av hela jordbrukets levande historia i norra Sverige istället för att reduceras till pittoreska stugor i skogen. Fäbodbrukarna kan också medverka till att övergivna fäbodställen, med enbart stugor och lämningar kvar ges en bakgrund som kan få oss att förstå jordbrukets villkor och förutsättningar i dessa trakter. Honnørsordet i dagens debatt, att bruka kulturarvet, får på en levande fäbod en konkret innebörd.

Brukning

I grunden är fäbodkulturen en del av bruket av vår jord. Jordbruk handlar i sin tur om att använda mark för att kunna producera livsmedel och djurfoder samt råvaror för andra ändamål. Ursprungligen byggde allt jordbruk på självhushåll, det vill säga att verksamheten gav vad familj och närsamhälle krävde. Allt territorium var också disponibelt för jordbruk.

Före 1900-talet bodde 90 procent av Sveriges befolkning på landsbygden, och de flesta av dem var beroende av jordbruk för sin överlevnad. Svenskt och nordiskt lantbruk präglas starkt

Postadress c/o Ljusdalsbygdens museum Museivägen 5 827 30 LJUSDAL	E-post sekreterare calle.hoglund@telia.com Internet www.xfabodar.se Organisationsnummer 88 55 01-2632 Plusgironummer 430 24 37-1
---	---

av enskilda intressen. Kollektivjordbruk där marken ägs, arrenderas, eller brukas kooperativt eller av ett brukarkollektiv har dålig klang på grund av erfarenheter av kibbutzer, kolchoser och liknande former. Fäbodkulturen är en följd av jordbrukets totala täckning av markerna och en lång tradition av bruksningsgemenskap. Egentligen var tomten det enda territorium i det gamla samhället, som disponerades helt enskilt. Inägorna med åker och äng inom det hägn som skyddade skördarna mot utmarkens betesdjur, delades visserligen mellan olika gårdar men hävden krävde samverkan. Utmarken; fjäll, skog, hed, fälad eller allvar, var genuina allmänningar.

Referensvärde

I den omställning mot ett hållbarare samhälle som blir alltmer nödvändig, är fäbodbrukets bevarade kunskaper, lantraser och hävdade marker en viktig källa till kunskap och inspiration. Gemensamt med annat utmarksbruk och traditionellt jordbruk i stort är att det handlar om att med så låg insats av energi som möjligt bevaka de resurser som jordbruket kräver och ger. Sverige har ett ansvar att gentemot världssamfundet uppfylla åtaganden i internationella överenskommelser. Kunskap behövs för att kunna använda tillämplig folklig kunskap och sprida vetskap om dess inneboende kraft för formandet av ett ekologiskt hållbart samhälle och ett långsiktigt bruk av biologiska resurser.

I Konventionen om biologisk mångfald har vi bl.a. lovat att verka för att respektera, bevara och bibehålla kunskaper, innovationer och sedvänjor hos ursprungliga och lokala samhällen med traditionella livssätt. Detta är naturligtvis en styrka, men utgör också ett problem då fäbodbrukare har att förhålla sig till många olika intressegrupper och myndigheter som inte beaktar Konventionen eller fullt ut uppfattar sin naturliga roll i miljömålsarbetet.

Riksdagen har fastställt 16 nationella miljö kvalitetsmål. Målen beskriver kvalitet och tillstånd för miljö, natur- och kulturreсурser som på lång sikt är ekologiskt hållbara. Målen beskriver också vad miljöarbetet ska inriktas mot. Flera av målen berör fäbodbruket. Vissa direkt medan andra berör mer sekundärt.

Livsmiljö

En faktor som gynnat fäbodkulturen och under senare tid lett till en viss återgång mot småskaligt jordbruk med bl.a. fäboddrift och lokal förädling av mjölk, är EU-medel som under några år gynnat återupptagande av fäbodbruk med skogsbete. Genom denna milda form av institutionalisering har traditionellt bruk av biologisk mångfald gynnats och förstärkts. De mest hotade betesekosystemen, skogsbetena, har gradvis börjat återfå sin vitalitet. Det senaste decenniet har det således blivit vanligare med kor, getter, får, hästar och fäbodfolk på och kring de gamla utmarkernas vallar. Detta kommer också till uttryck i de sköna konsterna; bildkonst, musik, litteratur ...

Förhållandet motverkas dock av andra händelser. Detta avsnitt inleds till exempel med ett citat ur *"Rovdjuren och dess förvaltning"*, SOU 2007:89, sidan 590. Denna utredning, som bland annat är en grund för SOU 2011:37, är ett av de få aktstycken om rovdjursförvaltning som berör den konflikt som kan uppstå mellan dessa två bevarandeintressen med grund i CBD.

Postadress
c/o Ljusdalsbygdens museum
Museivägen 5
827 30 LJUSDAL

E-post sekreterare calle.hoglund@telia.com
Internet www.xfabodar.se
Organisationsnummer 88 55 01-2632
Plusgironummer 430 24 37-1

Hänsyn krävs naturligtvis till rennärning, fäbodkultur och annan traditionell drift i de antropogena ekosystem där rovdjursstammen blir en del. Därför saknas en allmän biologisk dimension i de resonemang som förs om förhållandena mellan rovdjur och ren och andra tama betesdjur. Beskattning av varg ingår därför i förutsättningarna.

Påverkan och hot

I samband med en allmän nedgång av fäbodbruket för hundra år sedan drev storskogsbruket en hård propaganda mot skogsbete, som ännu ger återverkningar. Till en del har propagandan förstärkts av att ökat enskilt brukande av skog främjat egenintressen, som inneburit att fritt skogsbete motarbetats. På senare tid har två nya faktorer tillkommit; dels en ny rovdjurspolitik år 2000, vilket ökat störningarna i verksamheten på fäbodarna, dels ett nytt landsbygdsprogram 2007, som i princip halverat den tidigare ersättningen för fäbodbete och även diskvalificerat en del fäbodbrukare för betesersättning.

Bevarandestatus

De svenska fäbodbrukarna och deras anläggningar har ingen gynnsam bevarandestatus. Situationen i Norge är något bättre men inte gynnsam. Finland saknar fungerande fäbodlar. Bidrag och ersättningar för "rovdjursstängsel" och rivna djur har sina berättiganden men löser inte långsiktigt det bortfall av biologisk mångfald som ett förlorat fritt skogsbete innebär. Miljömål 13, Ett rikt odlingslandskap, säger att senast år 2010 skall samtliga ängs- och betesmarker bevaras och skötas på ett sätt som bevarar deras värden. När miljöersättningen till fäbodbruk infördes var den också ett rent betesstöd med syftet att bevara och stärka de tidigare mycket omfattande skogsbetesekosystemens biologiska värden och betesdjurens egenvärden; fjällnära och vanliga fjällkor, rödkullor, skogsfår av olika slag, jämtgetter och lappgetter. Det blev det miljöstöd som gav bäst resultat och där intresset hade en obruten ökning under förra stödperioden.

I rapport 2009:4 "Nya utmaningar – Översyn och anpassning av landsbygdsprogrammet" redovisar Jordbruksverket att "höjningen av ersättningen till fäbodbetet har en lägre prioritet än övriga höjningar eftersom måluppfyllelsen är hög". Ersättningen reducerades.

Av Jordbruksverkets rapport CCI 2007 SE06RPO 001, Landsbygdsprogram för Sverige år 2007-2013 har indikatorn antal fäbodlar i bruk med ersättning målet 230 fäbodlar. Indikatorns definition är stödrelaterad. Miljömålet är åsidosatt. Ersättningen har inte längre något uttalat biologiskt syfte. Syftet att värna och stärka förbisedda och starkt hotade betesbiotoper har övergetts. En hävdrekommendation är bete på tidigare betesfredade ytor på fäbodställen i inägomark. I stället hamnar ersättningen under rubriken "Byggnader och bebyggelsemiljöer". Målet är ett rent mängdmål utan något som helst krav på variation i verksamhet eller geografisk spridning.

Det är inte godtagbart med 230 enheter, som har satts som nedre gräns, för det antal fäbodlar som behöver vara i bruk för att bevara fäbodkulturens mångfald av värden. Fäbodbruket har ett högt modellvärde som ett hållbart och resurssnålt produktionssystem. Det finns skäl för en vida större omfattning av djurhållning och betesdrift baserat på småjordbruk med fäboddrift. Dessa har även en betydelse för lokalsamhället genom bidrag till lokal livsmedelsförsörjning och produktion av aktningvärda mervärden för livsmiljö och turistnäring. Det måste tas

Postadress
c/o Ljusdalsbygdens museum
Museivägen 5
827 30 LJUSDAL

E-post sekreterare calte.hoglund@telia.com
Internet www.xfabodar.se
Organisationsnummer 88 55 01-2632
Plusgironummer 430 24 37-1

bredare och mer långtgående hänsyn till bruksformens betydelse för den biologiska mångfalden i skogsland och fjäll, såväl beträffande fritt skogsbete, som rörande bruk av utmarkens traditionella slåttermarker och annat bruk av fäbodskogens tillgångar, samt inte minst de kunskaper som finns i fråga om resurshushållning. Den biologiska mångfald som har sin rot i det man kallar ”skog”, danades när markerna var ett landskap där boskap betade och huvuddelen av dess vinterfoder hämtades. Under tusentals år formade detta den mångfald man nu känner hotad och som ska bevaras. Den är ett levande kulturarv och kan bara bevaras genom att bruka utmarkerna som tidigare.

Den globalt ökande efterfrågan på jordbrukets tjänster i form av kött, spannmål, foder, energi och ekosystemtjänster visar att det är hög tid för betesdjur att lämna åkern och återvända till gamla marker. Även utmarksbeten kan binda kol och fäbodbrukets möjlighet att fungera med mindre energiinsats än uttaget är exempel på fördelar. Produktionen blir optimal och diversiteten en värdefull biprodukt. Rovdjurspolitiken får inte tillåtas äventyra skogens biologiska mångfald. Det är bekvämt och billigt att tro på forskare, som inte känner till eller kan ekosystemens historia. Än finns för mycket fördomar kring jordbrukets traditionella och långsiktigt ekologiskt hållbara användning av utmarken.

Det behövs en historiekunnig, total granskning av vad som hotar ”skogsarterna”; även halvkultiverade och domesticerade arter som kräver tryggande in situ. Det som i Finland sammanfattas med behov av *vårdbiotoper*.

Betesersättningar måste höjas. Ett nordiskt samarbete är nödvändigt.

- **Internationell samverkan**

De biogeografiska förhållanden som påverkar de stora rovdjurens förhållanden och status i Sverige ska också synas i internationell samverkan kring rovdjurens bevarande. Rovdjursstammarnas utveckling måste ses i ett biogeografiskt eller landskapsekologiskt sammanhang där varje biologisk population ses i förhållande till kraven från övriga delar i det gemensamma livsrummet. Innan en art börjar skötas för att få sin ställning stärkt måste befintliga biotopers utsikter att hysa en population och samtidigt tillgodose övriga anspråk på territoriet bestämmas. Det innebär främst ett nära samarbete med Norge men också med Finland och Ryssland före andra nationer. Särskilt aktuell är dock samverkan med Norge i fråga om varg, som har störst anspråk på stora arealer då det gäller livsrum.

Sverige behöver en tydlig och väl förankrad fastställd förvaltningsplan för varg, en förklaring av vargstammens akuta genetiska status samt en överenskommelse om ett utökat nordiskt samarbete i rovdjursförvaltning. Det är särskilt önskvärt med snabbt avtal om ett ömsesidigt beståndsmål och en gemensam avgränsning av tillgänglig livsmiljö för varg i förhållande till andra intressen.

Alla våra stora rovdjur är emellertid delar av gemensamma skandinaviska och nordiska stammar vilket gör ett grannlandssamarbete naturligt. Detta är också i linje med vad Bernkonventionen rekommenderar. Det allmänna ansvar, som internationella avtal innebär, gör att en nation inte ensam ska lösa problem som delas med andra. Djur på utmarksbete har många positiva kvaliteter och det är viktigt att slå vakt om erfarenheter som kan bidra till en livskraftig näringsverksamhet i det lantbruk som finns i regioner med rovdjur. Norge har här

Postadress c/o Ljusdalsbygdens museum Museivägen 5 827 30 LJUSDAL	E-post sekreterare calle.hoglund@telia.com Internet www.xfabodar.se Organisationsnummer 88 55 01-2632 Plusgironummer 430 24 37-1
---	---

mycket kunnighet som Sverige kan dra nytta av. Denna dubbla målsättning kräver öppenhet i bevarandearbetet och tillgång till all relevant erfarenhet och kunskap för att nå bra lösningar. Då är grannlandssamarbete nödvändigt.

Bernkonventionen och Art- och habitatdirektivet ger utrymme att tillåta jakt eller andra undantag av hänsyn till övergripande allmänna intressen. I direktivet formuleras det som att undantag får göras av *tvingande orsaker som har ett allt överskuggande allmänintresse, inbegripet orsaker av social eller ekonomisk karaktär*. Denna möjlighet att göra undantag ligger i linje med direktivets formulering att hänsyn skall tas till bl.a. sociala och kulturella behov samt till regionala och lokala särdrag, vilket passar in på fäbodkulturen. Det är nödvändigt att Sverige och Norge har en gemensam syn på hanteringen. Grannlandssamarbete bör underlätta sådana krav på hänsynstagande. Forskningsarbetet får inte heller vara enbart grundat på viltbiologisk och zoologisk vetenskap utan integreras över ett brett skolat område med intimt utbyte av traditionsbärares erfarenheter och vetande.

Ett samlat centrum för kunskap om utmarksbruk behövs.

Detta övergripande samarbete får inte innebära att rovdjursförvaltningens regionala ansvar sänks. Även här behövs kraftsamling för att ta vara på praktisk kunnighet och förmedla av denna till alla som kan vara berörda. Den samverkande rovdjursförvaltningen måste ha som mål att motverka motsättningar mellan småjordbrukare, fäbodbrukare och fjällbönder och den biologiska mångfald dessa producerar och den biologiska mångfald rovdjursförvaltare är satta att slå vakt om. Detta gagnar bäst Nordens natur och kultur.

GÄVLEBORGS FÄBODFÖRENING

Birgitta Höglund
Ledamot i VFD X

Calle Höglund
Sekreterare i GFF

Postadress
c/o Ljusdalsbygdens museum
Museivägen 5
827 30 LJUSDAL

E-post sekreterare calle.hoglund@telia.com
Internet www.xfabodar.se
Organisationsnummer 88 55 01-2632
Plusgironummer 430 24 37-1

BILAGA till YTTRANDE 2011-08-10

Några tankar om definitioner

Skandinaviska halvön med bergskedjan Skanderna är ett geografiskt område som omfattar hela Norge och Sverige.

I omvärlden inbegrips ibland hela Norden i namn som engelskans något diffusa *Scandinavia* eller motsvarande på andra språk. Norden omfattar de territorier och självstyrande områden som tillhör de fem staterna Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige. Denna definition brukar exkludera områden i söder och öster som historiskt tillhört länderna men som i dag ingår i andra stater. På engelska har namnet "the Nordic Countries" inte fått något större genomslag, och engelskspråkiga historiker, statsvetare och andra forskare har inkluderat Finland i "Scandinavia" eftersom Finland har en mycket lång historia som en del av Sverige. Den Skandinaviska halvön kan sägas utgöra Nordens kärnområde. Den inkluderar Sverige, Norge och en viss del av Finland. Danmark ligger inte på den Skandinaviska halvön, vilket inte heller den större delen av Finland gör. Områden som exempelvis Kolahalvön skulle rent geografiskt kunna utgöra en naturlig del av Norden. Finlands östra gräns mot Ryssland har flyttats i olika omgångar och går nu igenom djupa skogar som separerar statsbildningarna. En av anledningarna till att begrepp som *Fennoskandia* börjat användas är för att det ska stå klart att även Finland och nordvästra Ryssland (Karelen och Kolahalvön) ska inkluderas när man talar om hela norra Nordens geografiska territorium.

Mellansverige är det område i Sverige som består av landskapen kring sjöarna Mälaren, Hjälmaren och norra delarna av Vänern och Vättern, samt Bergslagen.

Rent geografiskt är benämningen vilseledande, då hela området ligger i södra halvan av Sverige. Det är inte heller ovanligt att definiera Mellansverige som det område som ligger i höjd med och strax norr och söder om Stockholm och Mälardalen, det vill säga Svealand och sydöstligaste Norrland, ofta även inkluderande norra Götaland (Östergötland, Dalsland och norra Västergötland).

Biogeografi är läran om organismers geografiska utbredning. Inom biogeografien är man intresserad av de sammanhang som kan förklara den geografiska utbredningen av nulevande organismer. Organismers geografiska utbredning kan vara beroende av diverse anledningar, så som olika klimat-, vegetations- och terrängförhållanden som skapar olika barriärer och begränsar ett levnadsområde. Andra barriärer kan skapas med på grund av naturkatastrofer, plattetektonik eller havsnivåförändringar. Paleobiogeografi är inriktad på fossila fynd och spår.

Natur är med en klassisk definition allt som inte människan kan forma, i motsats till kultur och senare artificiell natur; alternativt det som är fött eller medfött i motsats till det som är danat av människan. Natur kan i sin vidaste definition syfta på den levande materiella världen i stort och spänner då från det subatomiska till det kosmiska, men kan också enbart syfta på biosfären. Ibland avser natur enbart idén om den av människan orörda miljön i form av växter, djur, landformer etc. Natur avser även inre egenskaper som bestämmer ett beteende och ändamål i någon eller något ("sakens natur"). Det är ett begrepp som har tolkats och definierats sedan antiken i olika sammanhang, och har genomgått flera betydelseförskjutningar och därmed blivit mångtydigt och ideologiskt laddat; som gjort för misstag.

GFF 2011-08-10

Postadress
c/o Ljusdalsbygdens museum
Museivägen 5
827 30 LJUSDAL

E-post sekreterare calle.hoglund@telia.com
Internet www.xfabodar.se
Organisationsnummer 88 55 01-2632
Plusgironummer 430 24 37-1